

*Иван Чолаков**

ИНОВАТИВНИТЕ ИДЕИ НА ЛЮБЕН ГЕОРГИЕВ ЗА ОБУЧЕНИЕТО ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК

Ivan Cholakov

LYUBEN GEORGIEV'S INNOVATIVE IDEAS CONCERNING BULGARIAN LANGUAGE TEACHING

The present paper is focused on Lyuben Georgiev's innovative ideas concerning Bulgarian language teaching. The author's new ideas presented in his work *The Mother Tongue in Our Junior High Schools and High Schools (a Language Teaching Endeavour)* (1933) have not been the subject of scientific research so far. L. Georgiev's set of didactic ideas is important evidence for the overcoming of the Herbartian model and the orientation of language teaching towards the formation of communicative competencies. Emphasizing the creative nature of pedagogical interaction, Lyuben Georgiev offers a comprehensive system of ideas – a system that is in line with modern trends in language learning.

Keywords: *Lyuben Georgiev, The Mother Tongue in Our Junior High Schools and High Schools, Bulgarian language teaching*

Статията е фокусирана върху иновативните идеи на Любен Георгиев за обучението по български език. Новите идеи на автора, представени в неговия труд „Родният език в прогимназиите и гимназиите ни (опит за методика)“ (1933), не са били обект на научно изследване досега. Дидактическата концепция на Л. Георгиев е важно свидетелство за преодоляване на хербартианския модел и за ориентация на езиковото обучение към формиране на комуникативни компетентности. Акцентирайки върху творческия характер на педагогическата интеракция, Любен Георгиев предлага цялостна система от идеи, която отговаря и на съвременните насоки в езиковото обучение.

Ключови думи: *Любен Георгиев, „Родният език в прогимназиите и гимназиите ни (опит за методика)“, обучение по български език.*

В развитието на методическата мисъл в обучението по български език настъпва повратен момент през 20-те години на XX век, когато хербартианската педагогическа идея, водеща в българската образователна система от Освобождението насетне, отстъпва от своите позиции. Тази констатация е установена в българската методическа литература, но все още липсват достатъчно задълбочени наблюдения и анализи на издадените по онова време трудове, които осъществяват тази съществена концептуална промяна и разчупват схоластичния модел на преподаване, като същевременно полагат акцент върху необходимостта от творческа активност от страна на учители и ученици в учебния процес. Появяват се нови методически ръководства, които си поставят като основна задача комуникативната насоченост на обучението по роден език, а това е приоритетна насока и днес в разбирането за методическите цели на езиковото обучение. Ето защо интересът ни към „Родният език в прогимназиите и гимназиите ни (опит за методика)“ (1933) на Любен Геор-

* **Иван Чолаков** – гл. ас. д-р, катедра „Българска литература и теория на литературата“, Филологически факултет, Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“, tcholakovjean@gmail.com

гиев е мотивиран както от участието на този труд в осъществяването на концептуалния прелом в българската методическа мисъл, така и от актуалността на неговите възгледи, които съответстват на най-новите тенденции в съвременното обучение по български език.

Без да е подлаган на по-обстоятелствен анализ, трудът на Любен Георгиев е забелязан от българските учени. През 80-те години на миналия век авторитети като Ст. Кабасанов, Русин Русинов и Кирил Димчев го посочват сред значимите събития в областта на методиката по родноезиково обучение. За Ст. Кабасанов например важно значение за развитието на методиката през този период имат двете ръководства по български език на преподавателите от Стажантския институт – Любен Георгиев и Иван Хаджов (Кабасанов 1983: 318). Русин Русинов също констатира концептуалните качества на методиката на Любен Георгиев и в своя труд „Из историята на обучението по български език в училище“ я откроява като едно от основните ръководства през 30-те години на ХХ век (Русинов 1983: 78–79). Значимостта на този труд е отбелязана и от Кирил Димчев, според когото в периода от 20-те години на ХХ век до 1944 г. има три стойностни научни труда с принос за развитието на методиката: наред с посочения труд на Л. Георгиев българският учен откроява още „Дидактика и методика на обучението по български език в основните и средни училища“ (1924) от Петко Цонев и „Методика на обучението по български език“ (1941) от Ив. Хаджов (Димчев 1988: 7). Тези три монографии К. Димчев определя като нов етап в изграждането на българската методическа мисъл (Димчев 1988: 8). В по-ново време Емилия Еничарова и Вася Делибалтова също подчертават, че „най-силното време на българската дидактика са годините между 1920–1945“, като наред с посочените от К. Димчев и Ст. Кабасанов методици с принос в развоја на образователната дискусия отбелязват още трудовете на М. Герасков, В. Манов, П. Боев, П. Теохаров (Еничарова, Делибалтова 2013: 25). Следователно през 20-те, 30-те и в началото на 40-те години на ХХ век се формира ново поколение специалисти, които съчетават своите теоретични познания за най-новите тенденции в обучението по роден език с богатия си педагогически опит. И ако тези забележителни личности са били обект на изследване с оглед развитието на българската педагогика, то все още липсват по-задълбочени проучвания върху разглежданите от тях методически проблеми на езиковото обучение. Ето защо настоящата статия е опит да се открие методическото наследство на преподавателя по български език и литература Любен Георгиев¹, чиято монография „Родният език в прогимназиите и гимназиите ни (опит за методика)“ (1933) е сред най-стойностните трудове в областта на методиката по родноезиковото обучение от периода между двете световни войни.

Важен концептуален акцент авторът полага върху необходимостта от такъв тип обучение, който да бъде съобразен с най-новите тенденции в европейското образование и който да преодолее догматиката в преподаването по български език. Тези негови модерни възгледи имат отношение преди всичко към няколко основни въпроса: как да се преподава граматичният материал, как чрез писмените и устните упражнения да се развива комуникативната компетентност на учениците, как езиковото обучение да съдейства за формиране на читателска емпатия към литературата. Препоръчаните от него разнообразни методи на обучение имат за цел да мотивират творческата активност на учениците. Неслучайно след заглавната страница Любен Георгиев цитира мисълта на немския методик Георг Кюн: „Изгонете окаменелия интелектуализъм, дайте път на живота“². Изборът на тази сентенция за мото на книгата е своеобразен призив към промяна в обучението по роден език, която да доведе до засилване на утилитарния аспект в образователния процес: езиковите знания и умения трябва да бъдат приложими в различните сфери на живота и по този начин да осигурят както личностно развитие, така и обществен просперитет.

Според наложената по онова време традиция в методическата литература и трудът на Любен Георгиев се състои от теоретична и практико-приложна част с разработени уроци. Следователно самата структура на книгата недвусмислено разкрива една от основните максими в езиковото обучение – обвързването на теорията с практиката, а оттук следва и формулиране на адекватна дидактическа стратегия, която да осъществи непосредствена и динамична връзка между системата

¹ Повече информация за него вж. в: Бабев 1934, Попов 1981.

² Трудът на Георг Кюн, цитиран от Л. Георгиев, е „Съчинение и езиково обучение в гимназията“ („Aufsatz und Spracherziehung in der höheren Schule“, 1930).

от дефиниции и творческата ѝ приложимост в различни комуникативни казуси. В предговора към монографията си Любен Георгиев е категоричен, че училището трябва да се превърне в творческа лаборатория, където учениците сами да могат да надграждат своите знания и да развиват уменията си в областта на родния език, като по този начин усъвършенстват своята комуникативна компетентност. За тази цел е необходимо „не възприемане на готови истини, не безкрайни и досадни теоретизации, а задълбочена работа върху конкретен жизнен материал, домогване до самостоятелно решаване на дадени проблеми“ (Георгиев 1933: V). Идеите на Георгиев в тази насока са близки до тези за ролята на конструктивизма в образователния процес: „Конструктивизмът в образованието претендира да представлява едновременно теория на ученето и епистемология. Защото равномерно разпределя интересите си между това как хората учат и каква е „природата“ на знанието. Терминът конструктивизъм сменя идеята, че учещият конструира собствени знания; по-коректно – и същевременно по-конкретно – би било да се каже: конструира значения, учейки“ (вж. Дамянова 2005).

За да оптимизира резултатите в тази насока, поколението на Любен Георгиев базира своята концепция върху осъзнатата взаимовръзка между педагогика, дидактика и психология. Авторът е на мнение, че в процеса на обучение учителят задължително трябва да се съобразява с психофизичните особености на децата и в зависимост от това да подбира необходимите методи и похвати при структуриране на съответния урок: „За да изгради учебния процес върху здрави начала, учителят трябва да има преди всичко ясна представа за основните свойства на детската или юношеската психика“ (Георгиев 1933: VI). Изразеното от Л. Георгиев становище по този въпрос се доближава до това на представителя на експерименталната педагогика Петко Цонев, който апелира също за подходящ подбор на методите и похватите в урока съобразно възрастта и психофизичните особености на децата (Цонев 1904: 8–9).

Съществено място в своята монография Любен Георгиев посвещава на съчиненията, които по принцип смята, че са подходящи преди всичко за прогимназиалния и гимназиалния курс. За по-малките ученици той препоръчва темите да са близки до бита и всекидневния живот. Задаването на теми, които са далечни на интересите на учениците и не съответстват на тяхната възраст, води до използване на чужди материали и до неефективност на работата. За преодоляването на тези проблеми Любен Георгиев апелира към внимателен подбор на темите от страна на учителя, който да насърчава творческата мисъл на учениците при съставянето на определен писмен дискурс. Становището му относно избора на теми за съчинения се доближава до това на Петко Цонев, изразено в неговата монография от 1924 г.:

- „1. Темите трябва да се избират от кръга на детските познания и интереси.
2. За теми могат да служат лични преживявания, посредствени чужди преживелици, образователни теми, изобщо източници на теми са областите на всички учебни предмети.
3. Теми трябва да има по възможност и със съобщителен характер.
4. Трябва да има и теми, развиването на които служи за отдушник.
5. Темата трябва да подхожда на детските интелектуални и езиковотворчески сили – на техните способности в дадена училищна възраст.
6. Темата не трябва да е много обширна, за да не изморява.
7. Досежно при наредбата на темите могат само да се припомнят общите дидактически принципи за наредба на учебния материал – от леките към по-трудните, от близките към далечните, от конкретните към абстрактните и т.н.“ (Цонев 1924: 378).

По въпроса за избора на темата мнението на Георгиев се доближава не само до някои негови съвременници, но и до това на най-новите изследвания по този въпрос, които разглеждат ролята на текста в образователния процес по БЕЛ: „По линията на съотнасянето между текст и свят темата представлява специфичен зрителен ъгъл, перспективата, ракурсът, в който дадена предметна област се представя в текста. Темата представлява един вид „посредник“ между текста като знаков комплекс и представения в него отрязък действителност. Въпросният отрязък става детонант на текста не толкова с оглед на собствените си качества, а преди всичко в зависимост от аспекта, в който темата насочва вниманието към него“ (Добрева 2000: 91). Въобще очертаните

доминанти, които Любен Георгиев извежда в своята методика като основополагащи за обучението по българския език, са в съзвучие със съвременните методически насоки. Според него три са основните принципи: 1) съобразяване с особеностите на детската и юношеската душа, 2) развиване на самостоятелна творческа активност у учениците и 3) установяване на по-тясна връзка между обучението, от една страна, и интересите и изискванията на всекидневния живот, от друга (Георгиев 1933: V–VI).

От значение за тази модерна посока в родноезиковото обучение е усвоеният теоретичен опит от руски, английски и немски методици – специалисти по родноезиково обучение, като целта на Л. Георгиев е чуждите концепции да навлязат в българското училище не механично, а да бъдат адекватно адаптирани. Тезата за ролята на позитивния чуждестранен методически опит в родноезиковото обучение Георгиев ще развие и в своята статия „Методични упътвания. Български език и литература в средните реални училища и в гимназиите“ от 1934 г., където категорично застъпва следното мнение: „Не много по количество повърхностни и несигурни знания; по-малко, но основно задълбочени – е възкликът на най-добрите представители на дидактическата и методическата мисъл в Съединените щати и Западна Европа“ (Георгиев 1934: 488).

В духа на тези най-нови дидактически насоки Любен Георгиев подчертава, че за да постигне обучението по български език комуникативна насоченост, определящо значение има отношението между учителя и учениците в хода на обучението по роден език и литература. Преподавателят е този, който трябва да създаде подходяща творческа атмосфера. Л. Георгиев е крайно взискателен към поведението на учителите и е категоричен в своето мнение, че „за неприятностите, които възникват в клас, учителят трябва преди всичко да дири вината в себе си“ (Георгиев 1933: 2). Той изисква в работата с всеки ученик да бъде прилаган индивидуален подход, който да е съобразен с неговите психофизични особености и умения за репродуктивно и творческо мислене. Тази позиция малко по-късно е застъпена и от Иван Хаджов, който подобно на Любен Георгиев подчертава, че учителят трябва да се стреми „щото никой ученик да не остане невъвлечен в работата. Така боязливите, неуверените в себе си ученици ще се направят да повярват в своите сили и по свой почин да пожелаят да участват в работата. В такъв случай целокупната работа на учителя се превръща в непрекъсната верига от опити, класовете – в лаборатория, в която всеки ученик има да разреши задача, що му е поставена, като е съобразена със силите му“ (Хаджов 1941: 10–11).

За да се стимулира участието на децата в процеса на педагогическата интеракция, Любен Георгиев е на мнение, че е необходимо да се формират ясни и обективни критерии за оценка на техните знания и умения при овладяването и прилагането в езиковата практика на усвоените понятия и правила. Според методика изучаването на родния език трябва да е вътрешно мотивирано, да е съобразено с възрастовите особености на децата, както и да е подчинено на комуникативно-практическата роля на езика в общественния живот с цел тяхното развитие като личности с определена естетическа и морална ценностна система.

От своите наблюдения по време на учителската си практика Любен Георгиев стига до извода, че при изказване на своето мнение децата ще усетят нужда от план за действие, който обаче не бива да бъде наложен от учителя. Учениците сами трябва да го изработят, а ролята на учителя се свежда до това да дава насоки. При съставянето на план трябва да се обърне внимание на следните основни опорни точки: композиция, стил и изпълнение. Тази триделна структура на плана Любен Георгиев заимства, както сам отбелязва, от труда на Чарлс Томас *The Teaching of English in the Secondary School* („Преподаването на английски език в средното училище“, 1917): композицията трябва да бъде съобразена с изискванията за единство на цялото съчинение и на отделните му части, за свързаност на частите и за съразмерност на частите, стилът – с граматичните и лексикалните особености на изказа, а при изпълнението трябва да се следи за езика на тялото, за произношението и за правилното използване на гласа. Отговорност за реализацията на този план, чиято цел е да развие устната реч и правоговорните умения на младите хора, носят преподавателите не само по български език и литература, но и по другите учебни предмети – тяхно задължение е да следят за стриктното прилагане на кодифицираните правоговорните норми на българския език при съставянето на устно изказване, като самите те трябва да бъдат модел за тяхното правилно

спазване. Само по този начин учениците ще се убедят, че използването на вече изучени теоретични понятия и норми в областта на езика при решаването на конкретни комуникативноречевеви задачи ще им помогне за усъвършенстване на тяхната комуникативна компетентност, която, от своя страна, се явява неделима част от общата култура на всяка уважавана личност.

Формирането на правоговорни умения Любен Георгиев основателно обвързва с въпроса за култивиране на писмения изказ. Следващите три глави той посвещава на писмените съчинения, като в началото поставя въпроса за мястото им в обучението по роден език. Чрез тях, казва той, „развиваме у учениците стилистична вещина, но и изобщо тяхната духовна личност“ (Георгиев 1933: 14). Намерението на учителя е да научи учениците да съставят определен текст, чрез който да формират критично мислене по проблеми, свързани с поставената тема. По този начин учениците придобиват комплексни знания за правоговорните и правописните норми на езика.

Любен Георгиев обстойно разглежда въпроса за видовете писмени съчинения, като разграничава седем типа – по преживяно, върху нещо наблюдавано, драматизация, продължение на недовършени поетични творби, видоизменение на литературно-художествен текст, разкази по зададена тема и писма. Авторът не само описва всеки вид писмено съчинение, но дава и нагледни примери от учителската си практика. Препоръките на Л. Георгиев за писането на съчинения са ясни и уместни: зададената тема да обхваща само част от художествения текст; при създаване на собствен речев продукт ученикът да не използва помощна литература; при разработването на дадената тема може да се посочи препоръчителна литература, но при условие че това развива критическото мислене и умението за изразяване на самостоятелни разсъждения. Без съмнение тези възгледи на Георгиев са актуални и в съвременното обучение по роден език, което се отличава с прагматична ориентация и следва същите насоки, чиято цел е усъвършенстване на социокултурната и езиковата компетентност на учениците. Според Красимира Александрова днес в езиковите занятия се работи с различен по своя знаков код текстове. За да изпълнят поставените им задачи за създаването на определен вид дискурс, „учениците трябва да бъдат подготвени да превключват различни семиотични кодове като предпоставка за пълноценно участие в речевото общуване – по различни теми, с различни участници в комуникативния акт, при различни условия на общуване“ (Александрова 2005: 272).

Друг проблемен кръг, на който Любен Георгиев отделя специално внимание, е свързан с обяснителното четене в часовете по роден език и литература, което определя като „един от най-важните въпроси в областта на методиката по роден език и литература“ (Георгиев 1933: 60). Авторът отбелязва, че методиците, занимаващи се с проблемите на обяснителното четене, са разделени на две противоположни мнения относно начините, по които едно художествено произведение трябва да бъде представено и анализирано пред учениците. Едни от тях „говорят за „страшната отрова на обяснението“, която унищожава естетическата наслада, и затова препоръчват или литературно-художествените творби съвсем да не се разглеждат в училище, или само да се четат изразително от страна на учителя, като не се подлагат на никакъв анализ“ (Георгиев 1933: 60). Противоположна позиция застъпват тези, които правят задълбочен граматичен, стилистичен и лексикален анализ на предложения художествен текст, без да обръщат сериозно внимание на неговото въздействие върху читателите като словесно изкуство: „Множеството въпроси, които те задават на учениците си, желанието им да обяснят всяка дума (за да бъде анализът изчерпателен), подробното изяснение на по-малко познати изрази, вмъкването през време на разбора и на термини из областта на граматиката, стилистиката или теорията на прозата и поезията – всичко това, разбира се, не дава възможност на учениците да се съсредоточат и да се отдадат на свободните вълни на поетическото очарование“ (Георгиев 1933: 60–61). При този начин на обяснително четене се усвояват определени структурни и конвенционални норми на езика, но за сметка на естетическото въздействие от художественото произведение. Интересно в това отношение е и становището на Иван Хаджов за целта на обяснителното четене в образователния процес по български език и литература, което той излага в своята методика от 1941 г.: „Образователното четене трябва да доведе учениците до съзнателно четене – т.е. до възможно най-пълно разбиране както съдържанието на произведението, така и неговата форма в тяхното взаимно отношение (връзка)“ (Хаджов 1941: 98–99).

За Любен Георгиев обяснителното четене на художествен текст е сред най-ценните елементи в преподаването на литературните творби. Прав е авторът, когато стига и до заключението, че „обяснителното четене е плодотворен момент в образователния процес, стига само да се извършва така, че да не се пречи на цялостното и непосредствено впечатление от поетичните творения“ (Георгиев 1933: 62).

Едва след като обстойно разглежда основните дидактически аспекти и взаимовръзки между езиковото и литературното обучение, онагледени чрез различните видове съчинения и чрез обяснителното четене, Любен Георгиев отделя самостоятелна глава, посветена на обучението по граматика. Изискването на автора за прагматична ориентация на обучението по роден език определя и неговата позиция по този въпрос – според него граматиката не трябва да се преподава самостоятелно, защото това би означавало да се сведе до наизустяване на правила и до откъсване на теорията от практиката. Напротив, според Л. Георгиев разясняването на основните правила в граматиката трябва да бъде подчинено на практическата работа по устни и писмени съчинения и по обяснително четене. Този негов възглед доказва убеждението му, че родноезиковото обучение трябва да бъде насочено преди всичко към изграждане на правилен и смислово съдържателен изказ и граматиката се явява всъщност средство, а не цел за постигане на езикови умения.

Според него в методическата литература липсва правилен възглед не само относно времето за изучаване на граматиката, но и относно обема на материала и начина на преподаване. Погрешният път, по който протича преподаването на този дял от езиковото обучение, се състои в това, че граматиката се изучава като самостоятелна наука със сложна терминология, без да се съобрази с възрастта на учениците или с мястото, което трябва да заеме в цялостното езиково обучение. Неуместните методи и похвати при нейното преподаване от страна на някои учители поражда досада и води до липса на системни знания и умения за езиковата нормативност при изучаването на структурните и конвенционалните норми на езика. Необходимо е учителите да умеят да прецизират учебното съдържание съобразно програмите на Министерството на просвещението, но по начин, който не претоварва учениците с излишни правила: „да не се забравя това – трябва да създадем условия не за специално граматическо, а за общо духовно развитие“ (Георгиев 1933: 75). Любен Георгиев алармира за спешни мерки в тази насока, за да се избегне моментът, в който в процеса на педагогическата интеракция престава да функционира успешно трикомпонентната дидактическа структура в обучението по български език: систематизиране и обобщаване на лингвистични знания; усвояване на нови езиковедски понятия като съставни елементи на усвоената вече система от понятия; усъвършенстване на уменията за прилагане на усвоените знания в конкретни комуникативно-речеви ситуации. Подобно становище напълно се подкрепя и от други методици през този период. Например Петър Лаков и Пламен Гетов в своята „Грамматика на прогимназията“ от 1937 г. застъпват мнението, че в обучението по граматика трябва „да се изучава не формално терминологически граматичният факт, а онова, що той придава на думата, на израза, на речта, на езика – в такъв случай можем да твърдим, че обучението по граматика би станало по-жизнено, то би било наистина творческо обучение“ (Лаков, Гетов 1937: 24). „Повече езикови упражнения – по-малко граматика!“ (Георгиев 1933: 79) – това е посланието на Л. Георгиев към учителите при структурирането на техните уроци по роден език. Творческият стимул за учениците не се състои в наизустяване на правила, а в осмисляне на взаимовръзките между тяхното действие в езика, разбираан като единна система. Подобна позиция ще заяви и другият голям авторитет от този период – Иван Хаджов: „Различните езикови явления и елементи трябва да се изучават в тяхната взаимна връзка: литературата и учението за езика; поезика – стилистика и граматика (съответните нейни отдели: синтаксис, морфология, фонетика), речник и стил. Така всяко езиково явление се разкрива по ред свои белези във взаимната тяхна връзка“ (Хаджов 1941: 19–20). В този смисъл разсъжденията и на двамата методици звучат актуално и с оглед на съвременното разбиране за процеса на обучение по български език, чиято цел е да обвърже усвоените знания за лингвистични понятия и закономерности с комуникативноречеви умения в името на личностното развитие на младата личност.

Важен проблем Л. Георгиев поставя и в последния раздел, озаглавен „Обучението по старобългарски език (обща насока)“, но на него не отделя равностойно място (състои се само от една страница). Въпреки това, макар и съвсем накратко той ясно очертава своята методическа позиция, заявена по отношение на обучението по съвременен български език: „да си служим с учебно-изследователския метод; да не съобщаваме факти и правила, а да дадем възможност на учениците сами да се домогнат към отгатване“ (Георгиев 1933: 80). Така се проявява желанието на Георгиев при работата със старобългарски текстове „да се внесе по-голяма жизненост в обучението, като се дири смисълът на формите, като се правят съпоставки с новобългарски и други езици. По такъв начин ние ще откъснем старобългарския език от неговата изолираност и абстрактност и ще го представим като неделима част от цялостното езиково обучение“ (Георгиев 1933: 80). Подобно мнение за обучението по старобългарски език откриваме и в методиката на Иван Хаджов. Според него в часовете по старобългарски език учителят трябва „да запознае учениците с елементите и строежа на старобългарския език и чрез настъпилите през вековете изменения на звуковете, формите и изреченията му да осветли днешния български език в звуково, формално и синтактично отношение; да запознае учениците с езика и съдържанието на по-важните старобългарски паметници“ (Хаджов 1941: 257).

Сред богатата методическа литература, създавана от 20-те години на XX век до 1945 г., „Родният език в прогимназиите и гимназиите“ на Любен Георгиев се откроява със своя новаторски характер, извеждайки в първостепенна позиция комуникативната ориентация в обучението по роден език и търсенето на разнообразни методи и техники при структурирането на урочните единици. Авторът апелира за творческа свобода на учителя при избора на подходящи образователни стратегии, с които да постигне успешно заложените лингвокогнитивни и лингвопрагматични цели в хода на урока. Важен компонент за успешния ход на процеса на педагогическата интеракция в уроците по български език и литература е хармоничната и ползотворна комуникация между учители и ученици при стриктното спазване на общодидактическите принципи на научност, достъпност и системност. Само по този начин преподавателят ще създаде творческа атмосфера в класа и ще стимулира учениците за активно участие при усвояването и прилагането на лингвистичните знания в конкретни комуникативно-речеви ситуации. Поставянето на точни и ясни въпроси – конвергентни, дивергентни или проблемни в хода на урока според Георгиев ще активизира беседата като дидактическа форма за комуникация и уменията на учениците да създават аргументативен текст в зависимост от своите възрастови и психофизични особености.

Комуникативната ориентация на концепцията на Любен Георгиев, разкрита в неговото методическо ръководство за обучението по български език в училище, активно спомага за реализирането на двете основни функции в обучението по роден език – когнитивната, свързана с изучаване на научни понятия в областта на езика, и прагматичната, развиваща умения за приложение на тези понятия в речевата практика. С тези свои идеи за обучението по роден език Георгиев се доближава до съвременното разбиране за родноезиковата подготовка на учениците (вж. за функциите на обучението Димчев 2010: 22–23). Комуникативната ориентация на родноезиковото обучение е проблем, върху който полагат акцент редица учени в областта на методиката. Както отбелязва Ангел Петров, „образователната парадигма днес се характеризира с признаци, които през изминалите години са били само тенденции, например: основната учебна цел е усъвършенстването на комуникативната компетентност на учениците; ядро на учебното съдържание е овладяването на знания и умения, свързани с понятията общуване, текст, стил, дискурс, дискурсни техники и др.; най-често прилагани технологични средства са похватите за възприемане, анализ и изграждане на дискурс и пр.“ (Петров 2012: 4). Бихме добавили обаче, че именно тези тенденции, експонирани и в методиката на Любен Георгиев, извършват големия концептуален прелом и полагат основите на модерната дидактическа система по родноезиково обучение.

Много съществен аспект от концепцията на Л. Георгиев е разбирането му за утилитарната роля на образованието, поради което преподаването на учебния материал трябва да бъде наситено с примери от различните сфери на обществения живот: битова, научна, официално-делова и др. Всъщност това е възглед, който се налага в българската методическа мисъл от 20-те години на XX

век насетне в стремежа ѝ да докаже връзката между учебния процес по роден език и реалния живот. Иновативна за времето си е поставената от Л. Георгиев задача пред българското училище – то да се превърне в творческа лаборатория, в която да се формират личности, които да превръщат конгнитивните си знания за езика и за механизмите за неговото функциониране в комуникативно-речеви умения за успешно общуване във всички сфери на обществения живот.

ЛИТЕРАТУРА

- Александрова 2005:** Александрова, Кр. Подобряване на комуникативноречевите умения на петокласниците (чрез работа върху езикови и неезикови текстове). – В: *Комуникативната компетентност в съвременния научен дискурс*. Сборник в чест на 70-годишнината на проф. Кирил Димчев. Съставители Маргарита Христова, Ваня Кръстанова, Ангел Петров, Мая Падешка, Станислава Петрова. София: Булвест 2000, 272–278. // **Aleksandrova 2005:** Aleksandrova, Kr. Podobryavane na komunikativnorechevite umeniya na petoklasnitsite (chrez rabota varhu ezikovi i neezikovi tekstove). – In: *Komunikativnata kompetentnost v savremenniya nauchen diskurs*. Sbornik v chest na 70-godishninata na prof. Kiril Dimchev. Margarita Hristova, Vanya Krastanova, Angel Petrov, Maya Padeshka, Stanislava Petrova (eds.). Sofia: Bulvest 2000, 272–278.
- Бабев 1934:** Бабев, Д. Критика и отзиви, 12. Литературни анализи от Любен Георгиев разглежда Дим. Бабев. – В: *Училищен преглед*, кн. 7–8, 562–565. // **Babev 1934:** Babev, D. Kritika i otzivi, 12. Literaturni analizi ot Lyuben Georgiev razglezhda Dim. Babev – In: *Uchilishten pregled*, кн. 7–8, 562–565.
- Георгиев 1933:** Георгиев, Л. *Родният език в прогимназиите и гимназиите*. София: Печатница „Право“. // **Georgiev 1933:** Georgiev, L. *Rodniyat ezik v progimnaziite i gimnaziite*. Sofia: Pechatnica “Pravo”.
- Георгиев 1934:** Георгиев, Л. Методични упътвания. Български език и литература в средните реални училища и в гимназиите. – В: *Училищен преглед*, бр. 9, 487–492. // **Georgiev 1934:** Georgiev, L. *Metodicheski upatvaniya*. Balgarski ezik i literatura v srednite realni uchilishta. – In: *Uchilishten pregled*, br. 9, 487–492.
- Дамянова 2005:** Дамянова, А. *Конструктивизмът – новата образователна парадигма?* // **Damyanova 2005:** Damyanova, A. *Konstruktivizmat – novata obrazovatelna paradigma?* <<https://litenet.bg/publish3/adamianova/konstruktivizmyt.htm>> (25.09.2021)
- Еничарова, Делибалтова 2013:** Еничарова, Е., В. Делибалтова. Творчеството на Петко Цонев – две гледни точки. – В: *Годишник на Софийския университет „Св. Климент Охридски“*. Факултет по педагогика. Книга Педагогика. Том 106. София: УИ „Св. Климент Охридски“, 25–49. // **Enicharova, Delibaltova 2013:** Enicharova, E., V. Delibaltova. *Tvorchestvoto na Petko Tsonev – dve gledni tochki*. – In: *Godishnik na Sofiyskiya universitet „Sv. Kliment Ohridski“*. Fakultet po pedagogika. Kniga Pedagogika, Tom 106, Sofia: UI “Sv. Kliment Ohridski”, 25–49.
- Димчев 1988:** Димчев, К. Методиката на българския език – постижения и перспективи. – В: *Български език и литература*, кн. 4, 6–14. // **Dimchev 1988:** Dimchev, K. *Metodikata na balgarskiya ezik – postizheniya i perspektivi*. – In: *Balgarski ezik i literatura*, кн. 4, 6–14.
- Димчев 2010:** Димчев, К. *Методика на обучението по български език. Реалности и тенденции*. Велико Търново: Знак 94. // **Dimchev 2010:** Dimchev K. *Metodika na obuchenieto po balgarski ezik. Realnosti i tendentsii*. Veliko Tarnovo: Znak 94.
- Добрева 2000:** Добрева, Е. Бележки към тематичността на езиковия текст. – В: *Тенденции в обучението по български език*. Сборник в чест на 65-годишнината на проф. Кирил Димчев. Васева, М., И. Комарска, А. Петров, Т. Ангелова (съст.). София: Булвест 2000, 91–101. // **Dobрева 2000:** Dobрева, E. *Belezhki kam tematicnostta na ezikovia tekst*. – In: *Tendentsii v obuchenieto po balgarski ezik*. *Sbornik v chest na 65-godishninata na prof. Kiril Dimchev*. Vaseva, M., I. Komarska, A. Petrov, T. Angelova (eds.). Sofia: Bulvest 2000, 91–101.
- Кабасанов 1983:** Кабасанов, Ст. Етапи в развитието на методиката на обучение по роден български език след Освобождението. – В: *Хиляда и триста години България и българското образование*. Съст. Георгиев, Л., П., Дражев, И. Стаменов. София: Народна просвета, 316–322. // **Kabasanov 1983:** Kabasanov, St. *Etapi v razvitiето na metodikata na obuchenie po roden ezik sled Osvobozhdenieto*. – In: *Hilyada i trista godini Balgaria i balgarskoto obrazovanie*. Georgiev, L., P. Drazhev, I. Stamenov. Sofia: Narodna prosveta, 316–322.
- Лаков, Гетов 1937:** Лаков, П., П., Гетов. *Грамматиката в прогимназията (насоки към творческо обучение)*. София: [без изд.]. // **Lakov, Getov 1937:** Lakov, P., P. Getov. *Gramatikata v progimnaziyata (nasoki kam tvorchesko obuchenie)*. Sofia: [b. izd.].

- Петров 2012:** Петров, А. *Проблеми на комуникативно ориентираното обучение по български език (5.–12. клас)*. София: Булвест 2000. // **Petrov 2012:** Petrov, A. *Problemi na komunikativno orientiranoto obuchenie po balgarski ezik (5.–12. klas)*. Sofia: Bulvest 2000.
- Попов 1981:** Попов, К. Творческото дело на Любен Георгиев (1898–1980). – В: *Български език и литература*, кн 1, 63 – 64. // **Popov 1981:** Popov, K. *Tvorcheskoto delo na Lyuben Georgiev (1899–1980)*. – In: *Balgarski ezik i literatura*, 1981, kn. 1, 63–64.
- Русинов 1983:** Русинов, Р. *Из историята на обучението по български език в училище*. София: Народна просвета. **Rusinov 1983:** Rusinov, R. *Iz istoriyata na obuchenieto po balgarski ezik v uchilishte*. Sofia: Narodna prosveta.
- Хаджов 1941:** Хаджов, И. *Методика на обучението по български език*. София: Т. Ф. Чипев. // **Hadzhov 1941:** Hadzhov, I. *Metodika na obuchenieto po balgarski ezik*. Sofia: T. F. Chipev.
- Цонев 1904:** Цонев, П. *Увод в експерименталната педагогика*. Кюстендил, Яким Якимов. // **Tsonev 1904:** Tsonev, P. *Uvod v eksperimentalnata pedagogika*. Kyustendil: Yakim Yakimov.
- Цонев 1924:** Цонев, П. *Дидактика и методика на обучението по български език в основните и средните училища*. София: Печатница „Художник“. // **Tsonev 1924:** Tsonev, P. *Didaktika i metodika na obuchenieto po balgarski ezik*. Sofia: Pechatnica “Hudozhnik”.